

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЮНАКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ СХИЛЬНОСТІ ДО ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Мирошник Олена Георгіївна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Постановка проблеми. Соціальні та політичні зміни в країні, що спрямовані на розвиток самостійності, відповідальності, ініціативи та творчого підходу громадян до організації власного життя, потребують розуміння механізмів, чинників та умов, які забезпечують вияв відповідного психологічного потенціалу людини. Регуляторні механізми психіки та регуляторні властивості у ньому займають центральне положення.

Психологічна наука містить різні виміри розгляду саморегуляції. Зокрема, О. К. Осницький, О. О. Конопкін, В. І. Моросанова розглядають саморегуляцію як одну з головних функцій свідомості, що забезпечує інтеграцію різних психічних процесів діяльності, поведінки, життєдіяльності та дозволяють зберігати цілісність її індивідуальності. К. О. Абульханова-Славська, Д. М. Бех, М. Й. Борівшевський, Л. Г. Дика, І. І. Чеснокова, Н. І. Чуприкова визначають саморегуляцію як особливий механізм оптимізації стану людини. З позиції системного тлумачення феномену саморегуляції поведінки особистості, В. І. Моросанова [1] та Чуприкова [2] розвивають положення про індивідуально-стильові особливості усвідомленої саморегуляції довільної активності людини, які проявляються у конкретних функціях цілісного регуляторного процесу: плануванні, моделюванні, програмуванні, оцінюванні результатів та корекції. Механізми саморегуляції охоплюють різні рівні життя юнаків: соціально-психологічний, особистісний, рівень психічних станів та процесів [4]. Саморегуляція є найбільш загальною функцією психіки, призначеною для збереження її цілісності [5]. Водночас порушення ефективності функціонування цих механізмів призводить до дезадаптації, однією із форм якої є віктимна поведінка [5, 6]. На думку, О.О Андроннікова [7], віктимність визначається як сукупність властивостей особистості, що обумовлює її дезадаптацію і є комплексом соціальних, психологічних, біофізичних умов, які спричинюють дезадаптивний стиль реагування суб'єкта та призводять до нанесення шкоди його фізичному та емоційно-психічному здоров'ю. Очевидний зв'язок між механізмами саморегуляції та схильністю до віктимної поведінки поки не став предметом емпіричного аналізу.

Метою даної публікації є аналіз складових саморегуляції юнаків з різним рівнем схильності до віктимної поведінки.

Програма дослідження включала етапи: діагностики рівня віктимності та визначення показників саморегуляції у вибірковій сукупності; здійснення

статистичної оцінки відмінностей у розподілі ознак саморегуляції у групах з високим та низьким рівнем схильності до віктимної поведінки за t -критерієм Стьюдента.

Для організації емпіричного дослідження обрано методики: «Стильова саморегуляція поведінки людини» (за В.І. Моросановою, Є.М. Коноз); діагностика схильності до віктимної поведінки (за О.О. Андронніковою).

До вибіркової сукупності увійшли 90 студентів Полтавських закладів вищої освіти. З них 46 дівчат та 44 хлопці.

Узагальнені результати статистичного аналізу результатів емпіричного дослідження представлено у таблиці №1.

Таблиця №1

Емпіричні значення t -Стьюдента за порівнянням різних аспектів саморегуляції юнаків з різним рівнем віктимної поведінки

Параметри саморегуляції	t -емпіричне
планування	2,32
моделювання	2,47
програмування	2,54
оцінювання	1,65
гнучкість	2,57
самостійність	2,56

Значення t -емпіричних та t -критичним 1,97 ($p < 0,05$) і 2,62 ($p < 0,01$) і $k = 118$, дозволяють стверджувати про наявність статистично значимої відмінності показників планування, моделювання, програмування, гнучкості та самостійності серед юнаків із різним рівнем віктимної поведінки. Отримані результати свідчать про те, що юнаки з низьким рівнем віктимності, у порівнянні з юнаками з високим рівнем, мають кращі показники складових саморегуляції, що забезпечують здатність успішно організувати діяльність, регулювати поведінку та самостверджуватись у стосунках з оточуючими. Їм властива сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, їх плани реалістичні, деталізовані, ієрархічні і стійкі. Вони воліють діяти послідовно, самостійно формують програму дій. Результативність їх дій майже завжди адекватна запланованим цілям. Їм властива здатність перебудовувати, здійснювати корекцію в систему саморегуляції при зміні зовнішніх і внутрішніх умов. При виникненні непередбачених обставин такі юнаки легко корегують плани і програми виконавських дій і поведінки, здатні швидко оцінити зміну значущих умов і перебудувати програму дій. Для них властива автономність в організації своєї активності, здатність самостійно планувати, організовувати роботу за для досягнення мети, контролювати хід її виконання, аналізувати й оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності. Це важливо для юнаків, адже прояви самостійності та гнучкості у саморегуляції свідчать про їх можливість поводитись як самодостатня особистість, проявляти комунікативну варіабельність у соціально-психологічній взаємодії при збереженні власної позиції.

Висновки. Результати емпіричного дослідження засвідчили наявність зв'язку між рівнем віктимності та сформованістю складових механізму саморегуляції юнаків. Відсутність статистичних відмінностей щодо компонента оцінювання свідчить про те, що віктимність як психологічне явище має зв'язок з регулятивними властивостями особистості, перш за все, гнучкістю та самостійністю, а ні з її когнітивною сферою. Перевірка цього припущення є перспективою подальшого нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моросанова В. И. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функции в произвольной активности человека. Москва : Наука, 2001. 192 с.
2. Чуприкова Н. И. Система понятий общей психологии и функциональная система психической регуляции поведения и деятельности. Вопросы психологии. 2007. № 3. С. 3–15.
3. Миславский Ю. А. Саморегуляция и активность личности в юношеском возрасте. Москва : Педагогика, 1991. 152 с.
4. Мирошник О.Г. Рефлексивність та регуляторний потенціал особистості // Психологія і особистість, 2020. №2 (18) С.234-246.
5. Васильев В. Л. Юридическая психология. СПб. : Питер, 2001. 673 с
6. Воронова Ю. В. Соціально-психологічні детермінанти віктимної поведінки неповнолітніх: авторефер. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія». Харків, 2005. 211 с.
7. Андронникова О. О. Гендерные характеристики виктимного поведения как результат нарушений социального развития // Международный научно-исследовательский журнал. 2017. № 03 (57). Ч. 1. С. 11-113.